

ПРАВОВІ ЗАСОБИ ЗАХИСТУ ТРУДОВИХ ПРАВ ПРАЦІВНИКІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Кравченко Роман, Котова Любов

У статті розглядаються правові засоби захисту трудових прав працівників в сучасних умовах, бо трудове право історично є гарантом захисту трудових прав працівників. Визначено особливості захисту трудових прав працівників в судах та в органах, що здійснюють нагляд та контроль за дотриманням законодавства про працю.

***Ключові слова:** захист трудових прав, працівник, звернення, врегулювання конфлікту, воєнний стан.*

Постановка проблеми. Правові засоби захисту трудових прав працівників у сучасних умовах - є однією з пріоритетних позицій, котрі держава визначила на шляху до вступу ЄС. На сьогодні через нестабільну соціально-політичну ситуацію, яка виникла через вторгнення РФ, в Україні склалась певна проблематика, що права людини у трудових відносинах порушуються або обмежуються. Такі випадки пов'язані з економічними умовами, котрі склались в країні через війну. Тому держава повинна пришвидшити та створити відповідні нормативно-правові акти, механізми та гарантії, котрі будуть відповідати ситуації на сьогоднішній день, щоб гарантувати та не порушувати права людини.

Аналіз досліджень і публікацій. Захист трудових прав працівників досліджували, зокрема: В. С. Венедиктов, Є. А. Третьякова, Б. П. Ратушна, М. Ю. Кузнецова, І. В. Лагутіна, К. П. Чорна, О. І. Процевський, С. М. Прилипко, О.М. Ярошенко та інші. Навіть з такою кількістю наукових досліджень та враховуючи соціально-політичні зміни в українському суспільстві та законодавстві, зазначена проблематика і надалі стає предметом наукових досліджень.

Метою даної статті є визначення і дослідження правових засобів захисту трудових прав працівників в сучасних умовах, у тому числі, воєнного стану, котрі

застосовуються для ефективного захисту та правового регулювання трудових відносин між працівниками та роботодавцями.

Виклад основного матеріалу. У трудовому праві захист трудових прав працівників та законних інтересів розуміється, у сукупності матеріально-правових заходів та процесуальних засобах попередження, відновлення та відшкодуванні порушених трудових прав. Науковиця І. В. Лагутіна розглядає поняття захисту трудових прав та інтересів працівників будь-якої сфери діяльності у широкому значенні. Так, як у широкому значенні захист трудових прав та інтересів працівників безпосередньо пов'язаний з реалізацією захисної функції трудового права, яка, зі свого боку, відображає захисну функцію держави [1, с. 7]. Тож, під захистом розуміється те, що державні органи та самі суб'єкти трудових правовідносин будуть мати можливість запобігти порушенню трудових прав, а уразі їх настання, відновити порушені трудові права.

Серед суб'єктів механізму захисту трудових прав і законних інтересів в період дії воєнного стану, на думку М. Кузнецової, С. Ананьєва, Т. Сафонової, слід виділити чотири категорії: працівник, який потребує відновлення порушених прав у воєнний період; роботодавець, чії дії можуть оскаржуватися працівником; державні органи контролю за дотриманням трудового законодавства, які не відносяться до судових органів; суди – від першої до останньої інстанції [2, с. 180].

Правовий захист трудових прав та законних інтересів працівників здійснюється у передбаченому законному порядку за допомогою засобів та способів, котрі передбачені нормативно правовими актами. Особа має повне право звернутись до уповноважених державою органів для захисту порушених трудових прав або оспорюваних суб'єктивних прав. Як зазначає вчена Б.П. Ратушна, захист передбачає діяльність не тільки уповноваженими державними органами, а й суб'єктами трудових правовідносин у відновленні та оспорюванні порушених трудових прав [3, с. 292]. Норми права щодо захисту порушених трудових прав визначаються: Конституцією України, Кодексом законів про працю, законами та підзаконними актами, міжнародними договорами згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою. Правові норми також охоплюють діяльність суб'єктів,

які здійснюють захист порушених трудових прав, зокрема, це Закон України «Про судоустрій і статус суддів», Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні», Закон України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» тощо.

Під час дії воєнного стану передбачений перелік, щодо форм захисту порушених трудових прав працівника до якого звертається працівник. Першим чинником форм захисту є - комісія по трудових спорах, відповідно до ст. 224 Кодексу законів про працю, цей орган «є обов'язковим первинним органом по розгляду трудових спорів, що виникають на підприємствах, в установах, організаціях». Але з огляду того, що зараз ведений воєнний стан, комісія по трудовим спорах у разі порушення та захисту прав та інтересів працівників не може функціонувати та створюватись. Відповідно до закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» вводяться певні обмеження до конституційних прав і свобод громадянина відповідно до ст. 43 та 44 Конституції України [4].

Працівник має повне право звертатись до профспілкових органів. У цьому органі працівник представляє свої інтереси. Для вирішення трудових спорів (конфліктів) профспілки та їх об'єднання представляють інтереси працівника, який звернувся за захистом своїх порушених трудових прав а також представляють колективні трудові спори у порядку відповідно до законодавства (відповідно до ст. 26 закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності») [5].

Працівник може звернутись та подати скаргу на роботодавця, якщо не вийшло вирішити спір на підприємстві до територіальних органів Державної служби з питань праці. Так відповідно до ст. 1 Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Державну службу України з питань праці», Державна служба України з питань праці (Держпраці) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Першого віце-прем'єр-міністра України [6].

Також, особа за захистом своїх трудових прав може звернутись до Національної служби посередництва та примирення. На зараз Національна служба

посередництва є постійним державним органом, який створений указом Президента України від 17 листопада 1998 року «Про утворення Національної служби посередництва і примирення». Ця служба у своїх повноваженнях приймає рішення, котрі виступають рекомендаційним характером та розглядаються сторонами колективного трудового конфлікту, центральними та місцевими органами виконавчої влади або органами місцевого самоврядування [7].

Спробувати врегулювати трудові спори працівник може шляхом медіації, уклавши договір про проведення медіації - «угода про надання послуг з проведення медіації з метою запобігання виникненню або врегулювання конфлікту (спору), укладена сторонами можливого або наявного конфлікту (спору) та медіатором (медіаторами) у погодженій ними усній чи письмовій формі, яка відповідає вимогам закону» (відповідно до ч. 1 ст. 1 Закону України «Про медіацію») [8].

Якщо працівнику не вдалось врегулювати конфлікт та захистити порушені трудові права запропонованими шляхами, залишається один з головних правових засобів захисту трудових прав працівників в сучасних умовах - це судовий захист. Він здійснюється через подання позовної заяви з прописаною проблемою та визнання, відновлення порушених прав або оспарюванні (усуненню) перешкод відповідно до чинного законодавства України. Якщо не вдалось врегулювати конфлікт або порушення шляхом досудового захисту. Працівник звертається до суду у тримісячний строк, коли він дізнався про порушення його прав, у справах про звільнення у місячний строк, а у разі порушення законодавства про оплату праці працівник може звернутись без будь-яких обмежень строком.

На наш погляд, ми проаналізували державні органи та організації, котрі допомагають у вирішенні та захисті трудових прав працівників. Узнявши та об'єднавши органи які здатні вирішувати трудові конфлікти і вирішити питання за допомогою організацій, дійсно можливо. Однак, ще більш ефективним є захист через таку інституцію як суд, шляхом звернення до суду.

Вважаємо, що процедура проведення переговорів та самостійного вирішення спірних питань між працівником та роботодавцем ще потребує законодавчого вдосконалення. Після проведення всіх процедур котрі не були виконанні та не

врегульовані шляхом взаємних переговорів, працівник у вирішення його питань, звернеться до суду для захисту трудових прав та для розгляду спору, котрий виник між роботодавцем та працівником, та котрий вони не змогли врегулювати шляхом взаємних переговорів.

Висновки. Отже, проаналізувавши та дослідивши правові засоби захисту трудових прав працівників, у сучасних економічних умовах необхідно переглянути та вдосконалити в країні, питання забезпечення надійного захисту трудових прав та законних інтересів працівників. Наша держава, яка прагне до членства в Європейському Союзі, всіляко намагається вживати економічних кроків для отримання омріяного членства. Постійно приділяється увага питанням підвищення загального рівні життя населення. На шляху євроінтеграції, правове регулювання захисту трудових прав працівників потребує постійного та своєчасного вдосконалення. Важливо приділити увагу захисту, не тільки трудовим правам працівників, а захисту прав людини різних сфер життя, бо це є одним з головних складових пріоритетів правового та демократичного суспільства. З війною рівень безробіття стрімко зріс, бо майже кожен українець повинен був покинути робочі місця і втратив можливість працювати. Держава повинна постійно покращуватись та швидко реагувати на сучасні проблеми, і чітко розробляти механізми та вносити нові зміни, шляхом прийняття нових нормативно-правових актів, котрі будуть і зможуть захистити та не порушувати права людини.

Таким чином, на сьогодні обставини, які склались є невід'ємною складовою соціально-економічного відносин та суспільного розвитку. Для захисту трудових прав працівників, держава включила низку механізмів та інструментів, котрі спрямовані на забезпечення справедливості, додержання рівності на робочому місці. Правові засоби захисту включають: розробку нормативно-правових актів, контроль за їх дотримання та звернення до відповідних органів для захисту трудових прав. Все це, є складовою у створені справедливих умов праці, яке сприяє підвищенню рівня населення та соціального захисту.

Список використаних джерел:

1. Лагутіна І. В. Форми захисту трудових прав працівників: автореф. дис. ... канд.юрид. наук: 12.00.05. Одеса, 2007. 22 с.
2. Кузнецова М., Ананьєв С., Сафонова Т. Механізм захисту трудових прав в період воєнного стану. Аналітично-порівняльне правознавство. 2022. № 5. С. 178–181. DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.05.32>. (дата звернення: 08.05.2024 р.).
3. Ратушна Б.П. Форми правового захисту трудових прав в Україні. Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Юридичні науки. 2018. Вип. 7. С. 290–296.
4. Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» № 2352-IX від 01.07.2022 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text> (дата звернення: 08.05.2024 р.).
6. Закон України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності»: Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999, № 45, ст.397. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1045-14#Text> (дата звернення: 08.05.2024 р.).
6. Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Державну службу України з питань праці»: від 11 лютого 2015 р. № 96 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/96-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 08.05.2024 р.).
7. Указ Президента України «Про утворення Національної служби посередництва і примирення»: від 17 листопада 1998 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1258/98#Text> (дата звернення: 08.05.2024 р.).
8. Закон України «Про медіацію»: Відомості Верховної Ради (ВВР), 2022, № 7, ст.51. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-IX#Text> (дата звернення: 08.05.2024 р.).

Kravchenko R.V., Kotova L.V. Legal means of protection of labor rights of employees in modern conditions. – Article. The article examines the legal means of protecting the labor rights of workers in modern conditions, because labor law is the guarantor of the protection of labor rights of workers. The features of protection of labor rights of workers in courts and in bodies that oversee and monitor compliance with labor legislation are determined.

Keywords: *protection of labor rights, employee, treatment, conflict resolution, martial law.*

Авторська довідка:

Кравченко Р.В., здобувач ВО ОС «магістр» спеціальності 081 Право, юридичного факультету СНУ ім. В. Даля,

Котова Л.В., к.ю.н. професор, в.о. зав. кафедри правознавства СНУ ім. В. Даля